

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.35>**АСПЕКТИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ****Колб С.О.,**

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права Волинського інституту
імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ МАУП»,
адвокат АО» Бона Фіде»
e-mail: Kolbserhii86@gmail.com*

Пирога І. С.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету
e-mail: maksa7@meta.ua*

Джуган В.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету
e-mail: volodymyr.dzhugan@uzhnu.edu.ua*

Колб О.С., Пирога І.С., Джуган В.В.. Аспекти захисту авторського права в мережі інтернет.

У статті здійснено огляд поточного стану правового регулювання у сфері захисту авторських прав в українському законодавстві, зокрема в контексті використання мережі Інтернет. На основі проведеного аналізу сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правових механізмів охорони авторських прав у цифровому середовищі. Виявлено, що стрімкий розвиток цифрових технологій та активне застосування Інтернету, поряд із численними перевагами, породжують і значну кількість викликів у сфері захисту авторських прав.

Досліджено сутність та особливості правової природи авторських прав у цифровому просторі, виявлено основні форми їх порушення, включаючи нелегальне розповсюдження творів, піратство, порушення умов ліцензування та відсутність належного авторського посилання.

Зазначено, що останніми роками в Україні спостерігається позитивна динаміка в нормативному забезпеченні інтелектуальної власності загалом та авторських прав зокрема. Одним із ключових досягнень у цій сфері стало прийняття у грудні 2022 року оновленого Закону України «Про авторське право і суміжні права», який значною мірою модернізує правове поле відповідно до сучасних викликів цифрової епохи. Зазначений нормативно-правовий акт є важливим кроком на шляху адаптації національного законодавства до європейських стандартів та умов цифрової епохи. У межах аналізу виокремлено як позитивні зрушення, так і ті прогалини, які потребують подальшого вдосконалення, зокрема щодо механізмів онлайн-моніторингу, правозастосування та відповідальності за порушення.

Законодавці стикаються з труднощами у спробі наздогнати суспільство, яке постійно змінюється, та стрімким розвитком Інтернету, який надає різноманітні можливості обходу будь-яких обмежень. У зв'язку з цим, на сьогодні ця проблема залишається вкрай актуальною і недостатньо врегульованою.

Крім множинних випадків порушення авторських прав, існує також явна необхідність у вдосконаленні механізму відстоювання та захисту авторського права.

У цій статті наголошується на важливості правового контролю над сегментом Інтернету та оновлення методів, спрямованих на захист та охорону авторських прав.

Автори обґрунтовують актуальність та необхідність подальших досліджень у цій сфері, а також необхідність подальшого реформування національного законодавства у сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет задля зменшення правопорушень у зазначеній сфері та ефективного захисту прав авторів.

Ключові слова: авторське право, інтернет, закон, Цивільний кодекс, правове регулювання авторського права, порушення авторських прав, механізми захисту авторських прав.

Kolb O.S., Pyroha I.S., Dzhuhan V.V. Aspects of copyright protection on the Internet.

The article reviews the current state of legal regulation in the field of copyright protection in Ukrainian legislation, in particular in the context of the use of the Internet. Based on the analysis, proposals are formulated to improve the legal mechanisms for copyright protection in the digital environment. It is found that the rapid development of digital technologies and the active use of the Internet, along with numerous advantages, also create a significant number of challenges in the field of copyright protection.

The essence and features of the legal nature of copyright in the digital space are investigated, the main forms of their violation are identified, including illegal distribution of works, piracy, violation of licensing terms and the absence of proper author's reference.

It is noted that in recent years, Ukraine has observed positive dynamics in the regulatory support of intellectual property in general and copyright in particular. One of the key achievements in this area was the adoption in December 2022 of the updated Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", which significantly modernizes the legal field in accordance with the modern challenges of the digital age. The specified regulatory legal act is an important step towards adapting national legislation to European standards and conditions of the digital age. The analysis identifies both positive developments and those gaps that require further improvement, in particular regarding mechanisms for online monitoring, law enforcement and liability for violations.

Legislators face difficulties in trying to catch up with a constantly changing society and the rapid development of the Internet, which provides various opportunities to circumvent any restrictions. In this regard, today this problem remains extremely relevant and insufficiently regulated.

In addition to the multitude of cases of copyright infringement, there is also a clear need to improve the mechanism for upholding and protecting copyright.

This article emphasizes the importance of legal control over the Internet segment and updating methods aimed at protecting and safeguarding copyrights.

The authors justify the relevance and need for further research in this area, as well as the need for further reform of national legislation in the field of copyright protection on the Internet in order to reduce violations in this area and effectively protect the rights of authors.

Key words: copyright, Internet, law, civil code, legal regulation of copyright, copyright infringement, copyright protection mechanisms.

Постановка проблеми. Сучасні цифрові технології значно спрощують повсякденне життя суспільства. Хоча інтернет як явище існує відносно недовго, він уже став невід'ємною частиною функціонування соціуму. Для представників творчих професій інтернет відкрив нові горизонти для поширення результатів своєї інтелектуальної діяльності. Водночас такі позитивні характеристики Інтернету, як доступність і анонімність, спричинили низку правових проблем, насамперед у сфері авторського права.

Порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі часто мають латентний характер, що ускладнює їх виявлення та притягнення винних до відповідальності. Це, своєю чергою, негативно впливає на розвиток культурної та наукової сфер, зменшує податкові надходження до бюджету й послаблює інтелектуальну спроможність держави.

Упродовж останніх років активно триває обговорення необхідності вдосконалення механізмів захисту авторських прав в онлайн-просторі. Від ефективного вирішення цієї проблеми залежить збереження та розвиток інтелектуального потенціалу України, а також підвищення її міжнародного іміджу як правової держави. Саме тому особливої ваги набуває вивчення кращих міжнародних практик і розробка ефективних заходів правового реагування на порушення авторських прав у цифровій сфері.

Стан опрацювання проблеми. У науковій літературі питання захисту авторських прав у цифровому просторі висвітлюється переважно фрагментарно. Хоча існують окремі наукові публікації, присвячені цій темі, серед яких варто відзначити праці таких дослідників, як Ф.Ф. Гайсин, В.О. Жаров, К.О. Зеров, А.С. Штефан, Л.Л. Тарасенко, О.С. Яворська, Ю.М. Капіца, О.С. Кочина та інших, однак значна частина з них не охоплює весь спектр проблем, що виникають у процесі реалізації та захисту авторських прав у мережі Інтернет.

Метою статті є аналіз актуальних питань, пов'язаних із забезпеченням правового захисту та охорони об'єктів авторського права, які розміщуються в мережі Інтернет у сучасних умовах. Розглянути основні чинники, що спричиняють порушення у цій сфері, а також визначити найбільш ефективні та прикладні способи захисту авторських творів у цифровому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Глобальна мережа Інтернет у суспільстві виконує важливу роль соціального та економічного характеру. Водночас активність у мережі Інтернет призводить до проблем захисту прав користувачів і особливу стурбованість в останні роки викликають про-

блеми охорони авторських прав внаслідок їхньої специфіки. На думку фахівців, Україна продовжує перебувати серед держав, у яких найчастіше порушують авторські права у вигляді використання електронних ресурсів [1]. Проблеми у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні підтверджуються її невисокими позиціями у міжнародних рейтингах. Так, згідно з Міжнародним індексом прав власності за 2024 рік, Україна зайняла 102-ге місце серед 129 держав за критерієм «Право інтелектуальної власності» [2], що свідчить про нагальну потребу в суттєвому покращенні ситуації у цій сфері.

Основні напрямки вдосконалення механізму регулювання авторського права мають бути спрямовані на вирішення тих проблем, які мають місце в аналізованій сфері. Однією з таких проблем є відсутність норм, що враховують сучасні тенденції розвитку авторського права у мережі Інтернет. Окрема проблема, у тому числі у сфері передачі інформації, що зачіпає авторські та суміжні права, через інформаційно-телекомунікаційні мережі, які тепер вирішуються у зв'язку з прийняттям в грудні 2022 року нового закону «Про авторське право та суміжні права» № 2811-IX (далі – Закон № 2811-IX), який почав діяти з 1 січня 2023 року [3].

Незважаючи на вдосконалення чинного законодавства, все ж залишається проблема захисту авторських суміжних прав у мережі Інтернет, серед яких можна виокремити:

- 1) проблеми з наявністю прогалин у чинному законодавстві,
- 2) проблеми технічної властивості,
- 3) проблеми охорони авторських прав у вигляді дієвого механізму притягнення до відповідальності винних осіб, у тому числі проблеми у правильній кваліфікації скоєного.

Насамперед звернемося до проблем з наявністю прогалин у чинному законодавстві. Частина таких проблем пов'язана із відсутністю визнання окремих об'єктів як охоронюваних, що відповідно тягне за собою проблему наявності належного правового регулювання.

Так, на сьогоднішній день нормами Цивільного кодексу України не врегульовано суспільні відносини, пов'язані зі створенням та використанням мультимедійних продуктів, до яких належать інтернет-сайти, комп'ютерні ігри, віртуальні музеї, онлайн-курси, віртуальні тури, інтерактивні презентації, відеоролики з елементами анімації та ін.

Ба більше того, термін «мультимедійний продукт» не використовується законодавцем, натомість у статті 1 п.65. Закону України «Про авторське право і суміжні права» використовується термін «цифровий контент (електронна (цифрова) інформація) – будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет» [3]. Очевидно, що попит на мультимедійні продукти як об'єкти авторського права, участь їх у цивільному обороті має тенденцію до зростання, тому, на нашу думку, варто було б дати визначення цього поняття, врегулювати правовий режим відповідних об'єктів авторського права та закріпити це шляхом доповнень до вищезгаданого Закону.

Авторське право – це інтелектуальне право на твори науки, літератури та мистецтва. Правова охорона у соціальних мережах та блогах спрямована на захист інтелектуальної власності учасників суб'єктного складу інформаційно-телекомунікаційних мереж, у тому числі мережі «Інтернет».

Четверта книга Цивільного кодексу України присвячена праву інтелектуальної власності. Вона регулює відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням об'єктів права інтелектуальної власності, таких як літературні та художні твори, винаходи, промислові зразки, торговельні марки, комерційні таємниці тощо. Книга визначає суб'єктів права інтелектуальної власності. Зазвичай – це автори, винахідники, особи, які набули права на об'єкти права інтелектуальної власності, та інші особи, визначені законом. Згідно основних положень книги четвертої Цивільного кодексу України, під терміном «інтелектуальна власність» розуміються тільки самі результати інтелектуальної діяльності та, за аналогією, засобами індивідуалізації розуміються лише самі результати цієї діяльності. Правовласники на свій розсуд можуть обмежити право на користування своїх праць, дозволити чи заборонити третім особам використовувати результати інтелектуальної діяльності чи засобами індивідуалізації. При тому, що відсутність заборони не вважатиметься згодою автора на використання його авторських творів [4].

Щоб захистити авторські права на просторах Інтернету необхідне їх виявлення та фіксація. Отже, наступна група проблем має технічний характер. Технічні засоби захисту ще називають системою обмеженого доступу, який включає різні кодування, позначення, які дозволяють запобігти нелегальному копіюванню, використанню та поширенню об'єктів авторського права [5].

При дистанційному способі порушення авторських прав, що цілком можливо при сучасних технологіях та розвиненості інформаційно-телекомунікаційної мережі, досить проблематичним бачиться встановлення місця скоєння порушення авторського права, тому що IP-адресу комп'ютера,

з якого порушник здійснював свої протиправні дії у сфері інтелектуальної власності, може мати закордонну юрисдикцію. Встановити місцезнаходження технічного пристрою, з допомогою якого порушники авторських прав виходять у мережу, можливо, якщо ресурс має українську юрисдикцію. Але онлайн-порушники можуть бути зареєстровані на сайтах зарубіжного походження, у тому числі офшорних зонах, а їх доменні адреси не мають української територіальної прив'язки. Як видається, у всіх випадках, коли встановлено, що особа, яка здійснила порушення, прагне реалізувати чужий твір без згоди автора, діяла за допомогою електронних ресурсів, необхідна робота відповідних фахівців, які здатні встановити місце, з якого відбувалися такі дії [6].

Ефективність припинення порушень авторських прав, скоєних з допомогою електронних ресурсів, багато в чому залежить від наявності спеціальних технічних знань та можливостей правоохоронної системи [7].

Виходячи з тенденції зростання кількості порушень в інтелектуальній сфері, що здійснюються з допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій в електронному просторі, існує вимога значного підвищення технічного рівня знань співробітників правоохоронних органів та необхідність розробки сучасних методів попередження та припинення порушень авторського права, які здійснюються саме з допомогою електронних ресурсів. Отже слід звернути увагу, що вирішення проблем технічної властивості залежить від відповідних дій самих авторів та інших правовласників, а також від ефективності діяльності держави в особі правоохоронних органів.

Третя група проблем пов'язана з реалізацією захисту прав авторів та притягненням до відповідальності винних осіб: до цивільно-правової, адміністративної, кримінальної.

Реалізація цивільно-правової відповідальності можлива лише за наявності ініціювання процесу з боку самого автора чи іншого правовласника. Тільки за наявності відповідного позову суд приступить до розгляду цивільно-правового спору у сфері авторського права, порушеного у мережі Інтернет. Крім того, особливістю розгляду спорів щодо захисту авторських прав в мережі Інтернет (крім прав на фотографічні твори) є можливість застосування судом попередніх забезпечувальних заходів ще до моменту пред'явлення позову. Цивільно-правовий захист спрямований загалом на відновлення порушеного авторського чи суміжного права та на відшкодування заподіяних автору чи іншому правовласнику збитків.

Останні кілька років стрімко розвиваються технічні прилади, які можуть здійснювати відеозапис твору майже ідеальної цифрової якості. «Камкординг» та «кардшейрінг» – це нові види порушень авторського права. В Україні, за кардшейрінг передбачена кримінальна відповідальність, зокрема, статтю 176 Кримінального кодексу України (незаконне відтворення, використання та розповсюдження творів, що охороняються авторським правом, а також інше грубе порушення авторського права і суміжних прав). Враховуючи те, що вживання у Кримінальному кодексі юридично невизначених та нечітких термінів не допускається, статтю 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» було доповнено визначеннями понять «камкординг» та «кардшейрінг». Камкординг – це незаконний запис фільму в кінотеатрі з допомогою відеокамери або іншого пристрою, з метою подальшого поширення або використання без дозволу правовласника. Інакше – це піратство у кінотеатрах. Зазвичай камкординг здійснюють з метою економічної наживи – копії фільмів швидко поширюються мережею Інтернет для масового відтворення по всьому світу. Кардшейрінг – це незаконний спільний доступ до зашифрованих супутникових телевізійних каналів. Кардшейрінг дозволяє отримувати доступ до платних каналів, не сплачуючи за них, що є порушенням авторських прав. Однак, лише внесення змін до законодавства недостатньо, якщо нові норми не матимуть чіткого та ефективного механізму їх виконання та дієвих стримувальних засобів від порушення вимог закону.

Особливе занепокоєння у правовому захисті авторських прав викликає проблема плагіату. Пояснення того, що є плагіатом, вже дано Верховним Судом у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 17 січня 2024 року у справі № 308/7570/18-ц [8] за позовом про порушення особистих та майнових авторських прав і стягнення компенсації. У постанові Верховний Суд чітко констатував, що плагіат – це оприлюднення чужого твору (або його частини) під власним ім'ям. Встановлено, що у таких випадках суб'єкти мають право на компенсацію як за майнові, так і немайнові порушення прав.

Також, у постанові Верховного Суду «Постанова Верховного Суду від 04.05.2023 у справі № 904/702/21 року» наголошується, що суди першої та апеляційної інстанцій не надали належної правової оцінки ключовим та визначальним обставинам, необхідним для всебічного розгляду справи. Зокрема, Верховний Суд зауважив, що простого посилання на факт використання відповідачем твору недостатньо. Суди зобов'язані встановити точну форму та спосіб використання об'єкта інтелектуальної власності, а також здійснити його класифікацію відповідно до вимог чинного законодавства. Таким чином, суди повинні на основі наданих доказів дослідити, яким саме чином

відповідач здійснював використання спірного об'єкта. Крім того, Верховний Суд акцентував увагу на тому, що правильне визначення способу неправомірного використання твору має важливе значення і для встановлення належної підсудності справ, пов'язаних із порушенням майнових прав інтелектуальної власності, особливо у випадках, що стосуються використання об'єктів у мережі Інтернет [9].

На проблему плагіату справедливо звертають увагу вітчизняні фахівці, низка з яких справедливо вважає, що від ступеня шкоди, що завдається, охорона авторів від плагіату повинна здійснюватися не тільки цивільно-правовими, адміністративними, а й кримінально-правовими засобами. Свої твердження фахівці нерідко аргументують досвідом розвинених країн [10].

Висновок. Правова охорона інтелектуальної власності учасників суб'єктного складу багатогранна. Від авторів контенту необхідні пильність, дотримання встановленого законодавства та своєчасне виявлення ними порушених прав.

Плагіат в онлайн-середовищі є актуальною та складною проблемою, що потребує комплексного підходу – поєднання правових, технічних та етичних механізмів. Українське законодавство поступово адаптується до нових викликів цифрової епохи, однак потребує подальшого вдосконалення й активного правозастосування.

Таким чином, можна констатувати, що основні проблеми охорони авторських прав у мережі Інтернет виходять із технічної незахищеності об'єктів права в мережі, через неможливість повного обліку та специфікації кожного об'єкта авторського права в мережі Інтернет, а також внаслідок недосконалості чинного законодавства. Виявлені проблеми призводять до можливості твердження про необхідність реалізації механізмів захисту як самими авторами (використовуючи технічні засоби захисту), так і державою – у напрямі прийняття відповідних правових норм, націлених на захист авторських прав з урахуванням специфіки їх реалізації у мережі Інтернет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кочина О.С. Порушення авторських прав у мережі Інтернет: правові проблеми та шляхи їх подолання. *Нове українське право*. 2022. Випуск 4. С. 38–43.
2. International property rights index 2022. Dr. Sary Levy-Carciente, Lorenzo Montanari. 2022. 94 p. URL.: <https://internationalpropertyrightsindex.org/#compare-container>.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
4. Яворська О.С. Охорона авторських і суміжних прав у разі їх порушення з використанням мережі Інтернет. *Право України*. 2018. № 1. С. 81–90.
5. Тарасенко Л.Л. Авторське право у цифрову епоху: основні тенденції і зміни. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. № 75. С. 61–72.
6. Зеров К.О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет / НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. К.: Інтерсервіс. 2018. 220 с.
7. Дробязко В.С. Актуальні проблеми авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 5 (55). С. 66–81.
8. Постанова КЦС Верховного Суду від 17.01.2024, справа № 308/7570/18-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/117473137>.
9. Постанова Верховного Суду від 04.05.2023 у справі No 904/702/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110789324>.
10. Волощук А.М., Ярмак Х.П., Чернишова О.О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності: монографія. Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 175 с.